

упоряд. О.А. Кононенко. – К. : Асоц. діл. співробітництва «Укр. міжнар. культ. центр», 2008. – 784 с.

11. Хоч не рай, зате свій край : легенди і перекази Закарпаття / упоряд. Ю.С. Чорі. – Ужгород : Карпати, 2007. – 352 с.

Статья посвящена исследованию глубинного смысла и мифологического наполнения архетипного образа луны в поэтических произведениях П. Карманского и В. Свидзинского. Анализируется интерпретация лунарного образа поэтами согласно праславянским мировоззрениям и мировой мифологии. Отдельное внимание уделяется изучению индивидуально-авторского мифотворчества на основе астрального образа.

Ключевые слова: архетипический образ, мифологема, образ луны, мировоззрение, мифопоэтика, мифотворчество.

The article investigates the deep meaning and mythological content of the archetypal image of the moon in the poetry by P. Karmanskyi and V. Svidzynskyi. It analyzes the moon image interpretation by both poets according to Slavonic outlook and world mythology. Special attention is paid to individual author's myth-making based on the astral image.

Key words: archetypal image, mythologema, image of the moon, outlook, myth poetics, myth-making.

УДК 82.0:82–2

О.О. Цокол

РЕЦЕПТИВНЕ ПОЛЕ СУЧАСНОЇ ДРАМИ У КРИТИЦІ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

У статті розглядається рецептивне поле сучасної української драматургії в критиці. Спостерігається підвищений інтерес до архетипів, жанрового та тематичного експерименту. Здійснено аналіз різних точок зору на існування драматургії.

Ключові слова: сучасна драматургія, рецепція, критика, тенденції.

Метажанровість драматургії спричинила виникнення різних підходів щодо її аналізу: так, драму розглядають як синкретичний текст (У. Найт, С. Еліот, М. Поляков, О. Зіх, П. Богатирьов, П. Паві), драму вивчають як текст літературно-художнього жанру (Р. Уеллек, Л. Тимофеев, В. Халізов, Е. Бентлі), драму досліджують як філологічний текст (Р. Інгарден, І. Гете, Г. Гейне), і драму аналізують у контексті сценічного втілення (А. Арто, С. Лангер, Е. Марконі, М. Паніні, А. Гуйє, Е. Суріо, К. Станіславський, Я. Мукаржовський) [3].

XX ст. закінчилося, попри всі ідеологічні утиски майже до 80-х років, добротними виставами за творами О. Коломійця, Я. Стельмаха, Я. Верещака, й ми плавно увійшли в постмодерний простір ХХІ ст. У кращих драмах і театральних виставах ще з 80-х років застосовувався принцип повторюваності найголовнішого епізоду, відчувалося тяжіння до стилізації, ремінісценцій, алюзій. Драматурги почали мати справу не з «чистотою жанру», а з переінакшенням, цитуванням, конгломератом видів, а найбільше міфотворенням. Теоретики й історики театру наголошують, що в Україні, так само, як і в цілому світі, театральне мистецтво вступило у фазу постмодернізму як основного художнього напрямку. Переважно у всіх найсучасніших п'єсах йдеться про прагнення поєднати, взаємодоповнити часом цілком протилежні думки багатьох людей, реалій, філософій [1, 16–17].

Цікавий матеріал для міркувань про сучасну драматургію поданий відомою українською дослідницею Тамарою Гундоровою у праці «Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн» (2005), яка взяла до уваги лише іронічні «нелітературні» тексти Леся Подерв'янського та п'єси Юрія Тарнавського як представника діаспори, чим сильно звузила коло авторів, серед яких є дуже талановиті і не менш нетипові, ніж драматурги визначені науковцем.

Завдяки наполегливій праці літературознавців, які займаються дослідженням сучасної драматургії, виходять не лише вузько тематичні статті, а й ґрунтовні монографії, у яких розглядаються жанрове моделювання й *«форми та фіксовані механізми процесуальної взаємодії міфу та драми під тиском стильової еkleктики, жанрової гібридизації, потужної гіпертекстуальності»* (О. Бондарева), *«вплив міжтекстових і міжсуб'єктних відношень на семантику, стилістику, жанрову природу драматичного твору»* (М. Шаповал),

архетипні сюжети й образи (О. Когут) та художній конфлікт сучасної української драматургії (Т. Вірченко).

Ще однією проблемою літературознавства є відсутність міцної системи термінів, які б чітко характеризували відношення між родовими та видовими поняттями. Латвійські літературознавці Л. Левітан та Л. Цилевич у праці «Сюжет у художній системі літературного твору» зазначають: *«У компетенцію теорії сюжетотворення входить і проблема типології сюжетів. Засади для типологічних класифікацій сюжетів ще слід виробити, а разом з тим і сформуванню системи термінів, яка б точно відтворювала багатоманітність відношень сюжету до дійсності поза літературним твором і до інших елементів у складі твору»* [6, 42].

Під час аналізу стану сучасної української драматургії, варто простежити тенденції в журналі «Дніпро», де виокремлено рубрику «Драматургія» (зав. відділу Ольга Лещенко), який наповнюється різним матеріалом, починаючи з найновіших текстів і закінчуючи інтерв'ю з авторами та акторами.

Проблеми драматургії на сторінках українських часописів на межі ХХ–ХХІ ст. розглядає Галина Бітківська. Після огляду матеріалів присвячених проблемам драматургії в періодиці були зроблені висновки, що публікації про стан української драматургії та театру відбувалися спорадично, зокрема, в таких літературно-художніх виданнях, як «Кур'єр Кривбасу», «Дніпро», «Київ», «Вітчизна» та ін. Незважаючи на визнання більшістю авторів кризового стану драматургії й театру, спостерігається динаміка щодо його подолання. Розглянуті як проблеми сучасної драматургії, так і шляхи їх розв'язання, серед яких виокремленні найактуальніші – активний творчий процес, злагоджені дії авторів п'єс і театру, пошук літературно-критичної рецепції, утворення громадських організацій тощо [2, 24]. Поле для вивчення проблем драматургії на сторінках часописів є достатньо широким, щоб продовжувати дослідження в цьому напрямі. Зокрема, особливості жанротворення та орієнтація на вибір стилю видрукуваних п'єс та їх сприйняття реципієнтом (читачем, глядачем чи критиком).

Виокремлюються наукові статті, присвячені як проблемам взаємозв'язків драматургії з театром, так і окресленню джерел сюжетів. Т. Ташкінова досліджує архетипну основу, біблійні мотиви в драматургії Марії Віргінської, авторки понад вісімдесяти п'єс, але стала відомою завдяки п'єсі «Робін Бобін» [10, 168].

М. Маковій порушує питання про специфіку сучасної молодіжної драми як інтегранта драматургії для молоді й про молодь у контексті розуміння літератури для дітей і про дітей та дитячої літератури. Заглибившись у це питання детальніше, ми бачимо велику кількість казок, які варто віднести до дитячої драматургії, й окремим пластом виокремимо молодіжну драматургію, тобто про проблеми молоді.

Нам імпонують міркування М. Шаповал у статті «Час без героя», де йдеться про існування трьох напрямів новітньої драматургії: біографічний (К. Демчук, Н. Неждана, О. Миколайчук), неоміфологічний (Н. Симчич, В. Сердюк) та «експериментальний» (А. Вишневський, Ю. Паскар). Доволі категорично науковець висловлює твердження про те, що *«нині в Україні братися за п'єсу реалістичну вважається чи не браком доброго смаку»*, і разом з тим, вона зазначає, що *«драма – це текст для театру, текст для співпраці з режисером... Ця співпраця тепер відбувається на найконфіденційніших засадах: є лише автор і режисер. П'єса – це справа двох»* [9, 9].

У дослідженні О. Бондаревої крізь призму міфопоетики характеризується тематика драматичних творів останніх десятиліть. Зазначено, що *«новітня українська драма дає підстави говорити про радикальні переосмислення міфів козацтва, християнської драмоміфології, міфів про креативну людину і воскреслу надлюдину; з'являються нові для нашої драматургії наскрізні міфи – абсурд, Чорнобиль, мова, розпорошеність людини, дискретність простору, невписаність українства в систему світових координат, лицедійство, двійництво та ін.»* [4, 6]. Також йдеться про різні типи організації драматичного дискурсу в контексті жанрового різноманіття драматургії ХХ ст. Так, дослідниця виокремлює класичний, некласичний та постнекласичний типи організації драматичного дискурсу. На думку О. Бондаревої, *«драматургія кінця 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. вже наділена рисами певного синтезу, “нідсумковості”, демонструє доволі високий естетичний рівень і вповні може бути кваліфікована як якісно новий етап розвитку української літератури для театру»* [4, 33].

Л. Залеська-Онишкевич розглядає особливості української драми 1992–2002 рр. Разом з аналізом тематичного та жанрового різноманіття порівнюється творча манера драматургів, які мешкають на території України, з авторами діаспори. Так, у драматургів

діаспори *«частіше бачимо шукання за вічним, більше віри у справедливість»* [5, 126].

Окремим предметом сучасних досліджень стають архетипи українських п'єс. Такій проблемі присвячена стаття О. Когут, в якій основним об'єктом дослідження є драма І. Бондаря-Терещенка *«Пастка на миші»* (1995), а згодом (у 2010 р.) цієї ж авторки видається монографія *«Архетипні сюжети та образи в сучасній українській драматургії (1997–2007)»*. Проаналізувавши здобутки та напрацювання літературознавців, дослідниця аналізує твори сучасної української драматургії як цілісну художню систему кодів архетипних сюжетів і образів, актуалізованих у стилєвих моделях бароко, романтизму та моделювального реалізму. Також науковець звертається до вивчення феномену подвійної гри – *«театру в театрі»* – на прикладі сучасних п'єс Лії Шеви та Юрія Іздрика *«Білочка»*, Василя Махна *“Bitch/beach Generation”*, Володимира Діброви *«Рукавичка»*, Ігоря Негреску *«Допит небіжчика»*, Олександра Ірванця *«Прямий ефір»*.

У роботах про драматургію 1980-х–2010-х років відсутність системності, що зумовлене існуванням двох точок зору на цей вид літератури. По-перше, значимої драматургії у цьому періоді немає; по-друге, вона є і активно розвивається. Можливо, невизнання існування драматургії пов'язано з реалістичною драматургією 1970–80-х років, якої дійсно майже відсутня, але тим не менше сьогодні в Україні успішно працюють як драматурги не один десяток авторів.

Отже, як бачимо, єдиного погляду на процес розвитку драматургії 1980-х – 2010-х років немає. Твердження про відсутність суттєвих досягнень у цьому виді літератури співіснує з публікацією про сформованість трьох напрямів української драматургії, у кожному з яких є свої талановиті представники. Літературознавці не завжди можуть об'єктивно оцінити зміни у написанні літературних творів. Відповідні характеристики дослідники здійснюють, спираючись на особисті погляди, які були сформовані суспільством у певний час і на певній території. Поділяємо переконання сучасного науковця Олени Бондаревої, яка в своїй монографії сформулювала проблему драми кінця ХХ – початку ХХІ ст.: *«Відсутність її кваліфікованого рецептивного поля, абсолютна не сформованість «конвергенції тексту і читача»* [4, 6].

Неда Неждана здійснює спробу вписати сучасну драматургію в теорію поколінь (*«Сучасна українська драматургія в контексті*

теорії поколінь»), спираючись на те, що п'єси найбільше відображають реальний стан життя суспільства і є своєрідним його маркером. Драматург доходить висновків про те, що покоління «мовчазних» (1923–1942) було останнім, яке дотримувалося та захищало «канон», «бумери» (1943–1963) – почали розхитувати «канон» і запропонували в зоні єдиного закону множинну систему. Покоління «Х» (1963–1982) не зупинилося в знищенні норм, яке розпочали попередники, і почали відстоювати автономність індивідуальної території театрального світу, але без прагнення посісти лідерські позиції [7, 84].

На превеликий жаль, літературні критики не реагують на появу мережевої драматургії, хоча самі все частіше звертаються до досвіду публікації своїх праць на сторінках сайтів. Прикладом є створення альманаху «ЛітАкцент».

Незважаючи на твердження науковців, що сучасна драматургія не ставиться на сцені, у театральних репертуарах України та світу з'являються постановки за п'єсами сучасних авторів, серед яких О. Вітер О. Гаврош, К. Демчук, О. Денисенко, Т. Іващенко, І. Коваль, М. Ладюк, О. Миколайук-Низовець, Неда Неждана, Ю. Рибчинський, З. Сагалов. У березні 2011 р. Британська Рада в Україні та Грузії розпочала програму розвитку Роял-Корт для драматургів-початківців. Шляхом відкритого конкурсу семеро з них були дібрані для співпраці із командою театру Роял-Корт. Із простих учасників проекту Британської Ради вони швидко перетворилися на відданих і надійних партнерів проекту. Результат цієї співпраці перевершив усі сподівання – британські режисери поставили сценічні читання трьох українських п'єс для київських та лондонських глядачів, одна з них – «І мене не колише, як ти там» Оксани Савченко – готується до прем'єри.

Театр – одне з найбільш демократичних і, можна сказати, оперативних видів мистецтва, а тому найчіткіше відображає багатогрунтовні тенденції часу й ті зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві.

Російський історик театрального мистецтва Микола Євреїнов вказував на значущість постійного оновлення театру, щоб уникнути його перетворення в музей, оскільки змінюється свідомість людини, відчуття часу та психологія сприйняття [8, 16]. Очевидним є те, що сучасна українська драматургія актуальна і цікава як для читачів / глядачів, так і для літературознавців. Напевно, проблема

полягає в недостатній кількості постановок, бо це один із найширших каналів подачі текстів для українського й міжнародного суспільства. Все ж режисери частіше вибирають класичні традиційні твори і ще не готові до таких експериментів, якими захоплюються далеко не дилетантські драматурги. Проте сучасна тенденція до створення українськими авторами оптимістичних, позитивних творів підвищує шанси до постановок на іноземних сценах. Це пов'язано, насамперед, з тим, що сусідні держави продукують песимістичні, хронікальні п'єси, зі змістом яких суспільство стикається в буденному житті й достатньо від цього стомлене.

ДЖЕРЕЛА

1. Барабан Л. Театр і драма поч. ХХІ ст. / Л. Барабан // Українська культура. – 2009. – № 1. – С. 16–17.
2. Бітківська Г. Проблеми драматургії на сторінках українських часописів на межі ХХ–ХХІ століття / Г. Бітківська // Південний архів : зб. наук. пр. – Херсон. – 2011. – Вип. ІІІ. – С. 24. – (Серія «Флологічні науки»).
3. Бондар Л. Творчість Ярослава Стельмаха в контексті «нової хвилі» української драматургії 80-х років ХХ століття. Рукопис : дис. ... канд. філ. наук. / Л. Бондар. – Херсон : Херсон. держ. ун-т, 2007.
4. Бондарева О. Міф і драма в новітньому літературному контексті : поновлення структурного зв'язку через жанрове моделювання : [монографія] / Олена Бондарева. – К. : Четверта хвиля, 2006. – 512 с.
5. Залеська-Онишкевич Лариса М.Л. Текст і гра. Модерна українська драма / М.Л. Лариса Залеська-Онишкевич. – Нью-Йорк, Львів : Літопис, 2009. – С. 121.
6. Левитан Л. Сюжет в художественной системе литературного произведения / Л. Левитан, Л. Цилевич. – Рига : Знатне, 1990. – 512 с.
7. Неждана Неда Сучасна українська драматургія в контексті теорії поколінь / Неда Неждана // Курбасівські читання : наук. вісн. / Держ. центр. театр. мистец. ім. Леся Курбаса. – К. : [НЦТМ ім. Леся Курбаса] 2006 – № 1. – С. 84.
8. Слюсар Н. Структурно-функціональні особливості драматургічних текстів : дис. ... канд. філол. наук. / Н. Слюсар. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 16.

9. Страйк ілюзій : Антологія сучас. укр. драматургії / авт. проекту та упоряд. Н. Мірошниченко. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. –370 с.
10. Ташкінова Т. Художній психологізм п'єси «Робін Боббін» Марії Віргінської / Т. Ташкінова // Культура народів Причорномор'я. – 2011. – № 211. – С. 168–172.

В статье рассматривается рецептивное поле современной украинской драматургии в критике. Наблюдается повышенный интерес к архетипам, жанровому и тематическому эксперименту. Проанализированы различные точки зрения на существование драматургии.

Ключевые слова: современная драматургия, рецепция, критика, тенденции.

The article presents the receptive field of modern Ukrainian drama in criticism. The great attention is paid to archetypes, genre and thematic experiment. Different points of view on the existence of drama are analyzed.

Key words: modern drama, reception, criticism, tendency.

УДК 821.162.1

Г. Червинский

ИЗ ЛЬВОВА В СЕВЕРНУЮ АФРИКУ. АНАЛИЗ РЕПОРТАЖНОЙ ПРОЗЫ Т.М. НИТТМАНА

Статья посвящена репортажному творчеству польского писателя Тадеушу Михалу Ниттману (1896–1942), который родился во Львове. Сделан анализ двух произведений автора: «В тени пальм и минаретов» (1927) и «Под рукой Фатимы» (1931), которые являются отчетом о путешествии писателя в Марокко и Алжир.

Ключевые слова: репортаж, Восток, путешествие, ориентализм.